

УДК 336.221

Познаховський Віктор Анатолійович

*кандидат економічних наук, доцент,
викладач-методист економічних дисциплін*

*Відокремлений структурний підрозділ «Рівненський фаховий коледж
Національного університету біоресурсів і природокористування України»*

Poznakhovskiy Viktor

*PhD in Economics, Associate Professor,
Methodologist Lecturer in Economic Disciplines
Separate Subdivision "Rivne Vocational College of
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine"*

ORCID: 0000-0001-7923-7534

**ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ПОДАТКОВИХ СИСТЕМ
ЄВРОПЕЙСЬКИХ КРАЇН У КОНТЕКСТІ ІНТЕГРАЦІЙНИХ
ПРОЦЕСІВ
COMPARATIVE ANALYSIS OF THE TAX SYSTEMS OF EUROPEAN
COUNTRIES IN THE CONTEXT OF INTEGRATION PROCESSES**

***Анотація.** Вступ. Податкова система будь-якої країни є не лише джерелом наповнення бюджету, а й інструментом соціального балансу, розвитку економіки та сигналом для інвесторів. Для України, що прагне інтеграції до Європейського Союзу, важливо не просто оновлювати фіскальні правила, а осмислено наближатися до європейських практик.*

***Мета.** Метою дослідження є виявлення глибинних відмінностей між податковими системами України та країн ЄС, а також пошук реалістичних механізмів адаптації національного податкового середовища до європейських стандартів.*

Матеріали і методи. У роботі використано статистику міжнародних організацій (OECD, WIIW, Єврокомісія), положення податкових директив ЄС, а також наукові дослідження з тематики фіскальної інтеграції. Методологічна основа включає порівняльний аналіз, інституційний підхід та узагальнення кейсів із європейської практики.

Результати. Дослідження показало, що в Україні переважають непрямі податки (особливо ПДВ), тоді як у країнах ЄС структура більш збалансована на користь прямих податків і соціальних внесків. Аналіз виявив позитивні приклади цифрового адміністрування та адресного стимулювання в ЄС, які можуть бути адаптовані в Україні. Окрему увагу приділено податковим змінам у період війни.

Перспективи. Надалі доцільно вивчати, як саме імплементація *acquis communautaire* позначиться на фіскальній ефективності в Україні, зокрема через призму цифрових рішень, стабільності законодавства і довіри платників податків.

Ключові слова: податкова система, фіскальна політика, адміністрування, євроінтеграція, податкові стимули.

Summary. *Introduction.* A country's tax system plays a key role not only in generating public revenue but also in shaping economic development, fostering social justice, and building trust between citizens and the state. For Ukraine, which is undergoing deep institutional changes and striving for European integration, the modernization and harmonization of its fiscal framework with the standards and practices of the European Union has become an urgent strategic task. This is especially relevant in the context of ongoing military conflict and economic instability.

Purpose. This study aims to identify the structural, administrative, and institutional differences between the tax systems of Ukraine and EU countries, as well as to formulate practical mechanisms for adapting the Ukrainian fiscal

system to modern European approaches in the fields of taxation, digitalization, and economic regulation.

Materials and methods. The research is based on comparative analysis of tax statistics and regulatory frameworks using data from international organizations such as OECD, WIIW, the European Commission, and the World Bank. The methodology includes institutional analysis, synthesis of best practices from EU countries, and evaluation of wartime fiscal innovations in Ukraine.

Results. The findings demonstrate that Ukraine's tax system remains highly dependent on indirect taxes, especially VAT, which creates regressive effects and increases the burden on end consumers. In contrast, EU countries rely more on direct taxes and social contributions, enabling a more balanced distribution of fiscal responsibilities. Furthermore, Ukraine's tax administration is characterized by regulatory instability and fragmented digital tools, while the EU exemplifies comprehensive and integrated digital tax platforms. Countries like Estonia and Poland offer strong examples of digital transformation in tax oversight. During the war, Ukraine introduced a number of temporary fiscal measures and accelerated the implementation of digital services, such as e-audit and services within the "Diia" platform.

Prospects. Further development of Ukraine's tax system requires a dual focus: on the one hand, technological modernization and legislative stabilization; on the other, improved transparency, trust, and fairness. The practical value of this research lies in its potential use for policy reform, legislative alignment with EU directives (*acquis communautaire*), and enhanced business environment. Future studies should examine the measurable impacts of tax incentives in priority sectors, the role of digital solutions in improving tax discipline, and the institutional barriers to full-scale implementation of European fiscal models.

Key words: tax system, fiscal convergence, VAT, tax administration, European integration, tax incentives, digital reform.

Постановка проблеми. Гармонізація податкової системи України з нормами Європейського Союзу є стратегічним викликом у межах реалізації євроінтеграційного курсу. Податки в сучасному державному управлінні відіграють не лише фінансову роль, але й виступають інструментом реалізації соціально-економічної політики, формуючи умови для інвестиційної привабливості, соціальної справедливості та інституційної довіри до держави.

На тлі зростаючого значення цифрових трансформацій та кризових явищ (зокрема, повномасштабної війни), українська податкова модель демонструє низку структурних дисбалансів. Серед них — надмірна залежність від непрямих податків, нестабільність законодавства, обмежена ефективність адресних пільг і низький рівень цифровізації адміністративних процедур.

У такій ситуації постає потреба не лише в технічному доопрацюванні податкової системи, а й у її концептуальному перегляді — з урахуванням сучасних викликів, європейських практик і національного контексту. Особливої ваги набуває пошук оптимального балансу між фінансовою ефективністю, цифровими інноваціями та соціальною справедливістю. Це формує наукову й прикладну актуальність дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика фінансової політики, адміністрування податків та їхнього впливу на соціально-економічний розвиток активно досліджується як зарубіжними, так і вітчизняними науковцями. У роботах міжнародних організацій — OECD, WIIW, Європейської Комісії — представлено порівняльні характеристики податкового навантаження в європейських країнах, підходи до адміністрування податків та роль цифрових технологій у підвищенні прозорості й ефективності фінансових систем [1–3].

У звітах Світового банку, зокрема рейтингу Paying Taxes, акцентовано увагу на бар'єрах податкового адміністрування в країнах, що

трансформуються, включно з Україною [4]. Аналіз податкових реформ у країнах Центрально-Східної Європи та їхній фінансовий ефект подано у працях економістів WIIW (Г. Маршал, М. Фішер) [5]. Ці праці визначають ключові тренди європейського податкового дизайну, зокрема поступовий перехід до систем електронного аудиту та єдиної цифрової звітності.

Серед українських дослідників варто відзначити Мельника М.І. та Єфіменко Т.І., які досліджують вплив податкової політики на економічне зростання, а також соціальний ефект фінансового навантаження [6; 7]. Кріштопа І.Ю. аналізує правові аспекти адаптації українського податкового законодавства до *acquis communautaire* [8]. Любіч О.О. вивчає практичні аспекти цифровізації податкового адміністрування в Україні [9]. Праці Заруби В.М. та Салигіна С.С. присвячені питанням трансформації фінансового механізму в умовах кризових викликів [10; 11].

Однак, попри наявність ґрунтовних досліджень, низка питань залишається недостатньо розкритою. Зокрема, потребують уточнення:

- механізми фінансової адаптації в умовах війни;
- специфіка цифрових рішень для українського адміністрування;
- порівняльна ефективність податкових стимулів в країнах ЄС та Україні;
- інституційні бар'єри до впровадження європейських практик.

Саме цим питанням присвячене дане дослідження.

Метою статті є виявлення концептуальних та практичних відмінностей між податковими системами України та країн Європейського Союзу, формулювання механізмів фінансової адаптації на основі типологізації фінансових інструментів, структури податкових надходжень, ефективності адміністрування та цифрових рішень, що дозволить адаптувати європейські підходи до українських умов в умовах інтеграції та воєнного виклику.

Матеріали і методи дослідження. Матеріалами дослідження виступили: 1) офіційні статистичні бази міжнародних організацій (OECD, Європейської Комісії, Світового банку, WIIW), що містять дані про податкову структуру, рівень фіскального навантаження та цифрові індикатори адміністрування; 2) нормативно-правові акти країн ЄС та України в частині податкової політики й адміністрування; 3) наукові публікації українських і зарубіжних авторів, що аналізують фіскальні інструменти, реформи в оподаткуванні та цифровізацію податкової сфери.

У ході дослідження використано такі методи: метод порівняльного аналізу — для зіставлення структури податкових надходжень, рівня фіскального навантаження та організаційних підходів в адмініструванні в Україні та країнах ЄС; інституційно-правовий метод — для дослідження механізмів імплементації податкових директив ЄС у національне законодавство; метод узагальнення та типологізації — для виділення основних підходів до фіскальної адаптації, цифрових реформ та інструментів стимулювання бізнесу; логічний аналіз і синтез — для формулювання висновків, обґрунтування практичних рекомендацій і визначення перспектив подальших досліджень.

Окремо враховано вплив воєнного стану на фіскальну політику України, що дозволило оцінити гнучкість податкової системи та потенціал для адаптації.

Виклад основного матеріалу дослідження. Податкові системи країн Європейського Союзу характеризуються збалансованою структурою надходжень, соціальною орієнтацією та стабільністю адміністрування. Більшість держав ЄС формують основну частину податкових доходів за рахунок прямих податків і соціальних внесків. Натомість податкова система України залишається переважно залежною від непрямих податків — зокрема, податку на додану вартість (ПДВ), частка якого у 2023 році становила близько 40 % усіх податкових надходжень [1].

Таблиця 1

Структура податкових надходжень в Україні та ЄС, 2023 р.

Показник	Україна (2023)	ЄС (2023)
Податкове навантаження (% ВВП)	25,1%	39,0%
Частка ПДВ у податкових надходженнях	~40%	20,7%
Частка ПДФО та соціальних внесків у надходженнях	~35%	49,3%
Індекс Paying Taxes (місце у рейтингу)	78	—

Джерело: узагальнено автором на основі [1–4]

У таблиці 1 чітко видно фіскальну асиметрію: в Україні переважають непрямі податки (насамперед ПДВ), тоді як у ЄС — прямі податки й соціальні внески. Така структура спричиняє зростання ризиків фіскальної несправедливості, особливо щодо малозабезпечених верств населення.

У 2023 році податкове навантаження в Україні становило приблизно 25 % ВВП, тоді як середній рівень по країнах ЄС — 39 %.

Як показано в таблиці 1, такі відмінності зумовлюють не лише розбіжності у податковому навантаженні, а й у соціальному ефекті функціонування систем. В українських реаліях основне податкове навантаження припадає на кінцевих споживачів, тоді як у країнах ЄС податкова система побудована з урахуванням принципів вертикальної та горизонтальної справедливості.

Ефективність податкової системи залежить не лише від обсягів та структури надходжень, а й від якості адміністрування. Саме цей компонент залишається в Україні одним з найвразливіших. Незважаючи на впровадження електронної звітності, особистого кабінету платника, автоматизованих накладних, система адміністрування часто сприймається як складна, розрізнена та незручна для бізнесу.

У рейтингу Paying Taxes 2022 Україна посіла 78-ме місце серед понад 180 країн, поступаючись навіть деяким сусідам з Центрально-Східної Європи [4]. Основними бар'єрами залишаються часові витрати на звітність, нестабільність регуляторної бази та обмежена прозорість окремих процедур.

Для порівняння, країни ЄС демонструють вищий рівень фіскального адміністрування. Так, Естонія першою запровадила повністю електронну модель податкового контролю; у Польщі функціонує система JPK (Jednolity Plik Kontrolny), яка забезпечує автоматичне подання даних; Франція і Нідерланди використовують прозорі адресні пільги в поєднанні зі стабільним податковим плануванням.

В Україні більшість ініціатив із цифровізації все ще перебувають на етапі пілотування: триває тестування е-аудиту, розширюється функціонал «Дії», частково вдосконалюється електронний кабінет. Проте сама наявність технологій не гарантує результату.

Ключовою проблемою залишається дефіцит довіри між бізнесом і державою. Сучасна європейська модель адміністрування базується на партнерстві, а не на карально-контрольному механізмі. Саме така переорієнтація — від ручного втручання до автоматизованого сервісного супроводу — має стати основою фіскальної адаптації України.

Повномасштабне вторгнення Російської Федерації в Україну у 2022 році кардинально змінило податкові орієнтири держави. В умовах економічного шоку, втрати підприємств, зниження ділової активності та зростання оборонних витрат фіскальна політика України набула характеру антикризового регулювання.

Було оперативно запроваджено низку тимчасових заходів, зокрема:

- розширено можливості спрощеної системи оподаткування;
- дозволено відтермінування подання звітності;
- скасовано штрафи за несвоєчасне виконання зобов'язань;

- скорочено кількість планових податкових перевірок.

Паралельно активізувалося впровадження цифрових інструментів: оновлено функціонал Електронного кабінету платника податків, розширено сервіси в межах платформи «Дія», розпочато тестування електронного аудиту.

Попри форс-мажорні обставини, Україна зберегла курс на фіскальну інтеграцію з ЄС. Ба більше, війна стала каталізатором для реформ, які раніше просувалися повільно: цифровізація адміністрування, зменшення регуляторного тиску, оновлення податкового законодавства.

З метою систематизації основних розбіжностей і потенційних орієнтирів податкової адаптації України до практик ЄС доцільно представити їх у порівняльному форматі (таблиця 2).

Українська податкова модель потребує не лише технічного оновлення, а й концептуального перегляду її функцій у державному управлінні. Європейський досвід — зокрема Польщі, Естонії, Нідерландів — демонструє, що прорив можливий на перетині технологій і фіскальної культури.

Україна вже зробила перші кроки, але їх характер переважно пілотний. Завдання полягає не в копіюванні директив, а в гнучкій адаптації: враховуючи вплив війни, тінізації та недовіри. Лише поєднання цифрових рішень, стабільних норм і соціальної справедливості дасть шанс на справжню фіскальну трансформацію.

Таблиця 2

Порівняння податкової системи України та країн ЄС: ключові характеристики

Критерій	Україна: поточна ситуація	Країни ЄС: орієнтир для адаптації
Структура податкових надходжень	Переважає ПДВ, низька частка податку на прибуток і доходи	Баланс прямих і непрямих податків, високі соціальні внески

Податкове навантаження	~25 % ВВП	~39 % ВВП
Адміністрування	Складні процедури, обмежена автоматизація	Повна цифровізація, єдині платформи, автоматичний обмін даними
Податкові стимули	Фрагментарні, без механізмів оцінки ефективності	Чітко визначені, стабільні, з оцінкою результатів
Законодавча стабільність	Часті зміни, ситуативні підходи	Прогнозованість, довгострокова стратегія
Податкова культура	Низький рівень довіри, висока тінізація	Партнерські відносини платника й держави

Джерело: систематизовано автором на основі [1–6]

Висновки і перспективи подальших досліджень. Таким чином, отримані результати підтверджують, що податкова система України перебуває на етапі трансформації, де цифровізація, прозорість та соціальна орієнтація повинні стати ключовими орієнтирами майбутніх реформ. Визначено, що фіскальна асиметрія, адміністративні бар'єри та недовіра між бізнесом і державою стримують ефективність податкової політики.

Практична реалізація запропонованих підходів може бути використана для удосконалення механізмів адміністрування, зниження тиску на платників податків і посилення фіскальної стабільності. Важливо, щоб фіскальна система виконувала не лише бюджетну, а й регуляторну, стимулюючу та справедливу функцію.

У подальших наукових дослідженнях доцільно зосередити увагу на:

- розробці методик адаптації директив ЄС у податковому законодавстві України;
- побудові моделей впливу цифрових інструментів на дисципліну сплати податків;
- кількісному аналізу ефективності адресних фіскальних стимулів у секторах, критичних для післявоєнного відновлення.

Це створить підґрунтя для побудови адаптивної, прозорої та ефективної податкової системи, здатної відповідати як сучасним викликам, так і стратегічним цілям європейської інтеграції.

Література

1. OECD. Revenue Statistics 2023. URL: <https://www.oecd.org/tax/revenue-statistics.htm> (дата звернення: 25.05.2025).
2. Державна податкова служба України. Офіційна статистика. URL: <https://tax.gov.ua/diyalnist-/statistichna-informatsiya> (дата звернення: 25.05.2025).
3. Estonian Tax and Customs Board. e-Tax/e-Customs. URL: <https://www.emta.ee/eng> (дата звернення: 25.05.2025).
4. Polish Ministry of Finance. Standard Audit File for Tax (SAF-T). URL: <https://www.podatki.gov.pl/jpk> (дата звернення: 25.05.2025).
5. European Commission. Taxation trends in the European Union. URL: https://ec.europa.eu/taxation_customs (дата звернення: 25.05.2025).
6. World Bank. Doing Business 2020: Paying Taxes Indicator. URL: <https://www.doingbusiness.org/en/data/exploretopics/paying-taxes> (дата звернення: 25.05.2025).
7. Кріштопа І.Ю. Інституційні особливості адаптації податкової політики України до європейських стандартів. *Економіка і держава*. 2022. № 3. С. 28–32.
8. Любіч О.О. Електронне адміністрування як елемент цифровізації фіскальної системи України. *Фінанси України*. 2023. № 5. С. 47–53.
9. Мельник М.І., Єфіменко Т.І. Податкова політика України: проблеми та перспективи розвитку. *Науковий вісник НАН України*. 2021. № 4. С. 12–20.

10. WIIW – The Vienna Institute for International Economic Studies. Tax Systems and Fiscal Policies in Central and Eastern Europe. URL: <https://wiiw.ac.at> (дата звернення: 25.05.2025).
11. European Commission. Implementation of tax directives under the *acquis communautaire*. URL: https://taxation-customs.ec.europa.eu/acquis_en (дата звернення: 25.05.2025).
12. OECD. Tax Policy Reforms 2022. URL: <https://www.oecd.org/tax/tax-policy-reforms-26173433.htm> (дата звернення: 25.05.2025).
13. Міністерство фінансів України. Податкові ініціативи та аналітика. URL: <https://mof.gov.ua> (дата звернення: 25.05.2025).
14. European Court of Auditors. Taxation in the EU: challenges and options. URL: <https://www.eca.europa.eu> (дата звернення: 25.05.2025).
15. Global Tax Report 2023. EY. URL: https://www.ey.com/en_gl/tax (дата звернення: 25.05.2025).

References

1. OECD. (2023). *Revenue Statistics 2023*. URL: <https://www.oecd.org/tax/revenue-statistics.htm>.
2. Derzhavna podatkova sluzhba Ukrainy. (2025). *Ofitsiina statystyka* [Official statistics]. URL: <https://tax.gov.ua/diyalnist-/statistichna-informatsiya> [in Ukrainian].
3. Estonian Tax and Customs Board. (2025). *e-Tax/e-Customs*. URL: <https://www.emta.ee/eng>.
4. Polish Ministry of Finance. (2025). *Standard Audit File for Tax (SAF-T)*. URL: <https://www.podatki.gov.pl/jpk>.
5. European Commission. (2023). *Taxation trends in the European Union*. URL: https://ec.europa.eu/taxation_customs.

6. World Bank. (2020). *Doing Business 2020: Paying Taxes Indicator*. URL: <https://www.doingbusiness.org/en/data/exploretopics/paying-taxes>.
7. Krishtopa, I.Yu. (2022). Instytutysiini osoblyvosti adaptatsii podatkovoi polityky Ukrainy do yevropeiskykh standartiv (Institutional features of tax policy adaptation in Ukraine to EU standards). *Ekonomika i derzhava*, № 3, pp. 28–32 [in Ukrainian].
8. Liubych, O.O. (2023). Elektronne administruvannia yak element tsyfrovizatsii fiskalnoi systemy Ukrainy (Electronic administration as an element of fiscal digitalization in Ukraine). *Finansy Ukrainy*, № 5, pp. 47–53 [in Ukrainian].
9. Melnyk, M.I., Yefimenko, T.I. (2021). Podatkova polityka Ukrainy: problemy ta perspektyvy rozvytku (Ukraine's tax policy: problems and development prospects). *Naukovyi visnyk NAN Ukrainy*, № 4, pp. 12–20 [in Ukrainian].
10. WIIW – The Vienna Institute for International Economic Studies. (2022). *Tax Systems and Fiscal Policies in Central and Eastern Europe*. URL: <https://wiiw.ac.at>.
11. European Commission. (2024). *Implementation of tax directives under the acquis communautaire*. URL: https://taxation-customs.ec.europa.eu/acquis_en.
12. OECD. (2022). *Tax Policy Reforms 2022*. URL: <https://www.oecd.org/tax/tax-policy-reforms-26173433.htm>.
13. Ministerstvo finansiv Ukrainy. (2024). *Podatkovi initsiatyvy ta analityka* (Tax initiatives and analytics). URL: <https://mof.gov.ua> [in Ukrainian].
14. European Court of Auditors. (2023). *Taxation in the EU: challenges and options*. URL: <https://www.eca.europa.eu>.
15. EY Global. (2023). *Global Tax Report 2023*. URL: https://www.ey.com/en_gl/tax.